

Witold Pytel

**GEOMECHANICZNE PROBLEMY
DOBORU OBUDOWY KOTWOWEJ
DLA WYROBISK GÓRNICZYCH**

KGHM CUPRUM sp. z o.o. –
Centrum Badawczo-Rozwojowe

Wrocław 2012 r.

SPIS TREŚCI

1	MIEJSCE GEOMECHANIKI W NAUKACH GÓRNICZYCH	9
1.1	Wprowadzenie	9
1.2	Zarys rozwoju geomechaniki w ujęciu historycznym	12
1.3	Ogólny model geomechaniczny kopalni podziemnej	23
1.4	Stan naprężeń w górotworze naruszonym eksploatacją górnictw	27
1.4.1	Stan naprężeń pierwotnych	27
1.4.2	Stan naprężeń w górotworze naruszonym eksploatacją górnictw	30
1.4.3	Dołowe przejawy działania naprężeń poziomych o znacznej intensywności i sposoby zmniejszenia zagrożenia zawałami generowanymi działaniem poziomych naprężeń tektonicznych	34
1.4.4	Metody identyfikacji składowych tensora naprężeń głównych w górotworze	38
2	METODY OBLICZENIOWE W GEOMECHANICE	49
2.1	Przedmiot klasycznych badań geomechaniki	49
2.2	Przegląd zagadnień rozwiązywanych metodami geomechaniki	53
2.3	Istota metod numerycznych	55
2.4	Dyskretny liniowy układ mechaniczny	57
2.5	Zarys metod numerycznych wykorzystywanych do modelowania górotworu	58
2.5.1	Wprowadzenie	58
2.5.2	Metoda Elementów Skończonych (MES)	60
2.5.3	Metoda Różnic Skończonych (MRS)	63
2.5.4	Metoda Elementów Brzegowych	68
2.5.5	Metoda Elementów Dyskretnych (MED)	70
2.5.6	Model hybrydowy MES/MED/FM wykorzystujący zasady mechaniki pęknięcia skał (Fracture Mechanics)	74
2.5.7	Błędy obliczeń numerycznych	77
3	SYNTEZA TEORII SPRĘŻYSTOŚCI	78
3.1	Opis stanu naprężenia w teorii sprężystości (podstawowe informacje)	78
3.2	Opis stanu odkształcenia w teorii sprężystości (podstawowe informacje)	80
3.3	Równania podstawowe teorii sprężystości	81
3.3.1	Równania statyczne lub dynamiczne	81
3.3.2	Związki geometryczne	81
3.3.3	Równania sprężystości	82
3.3.4	Rozwiązanie zadania teorii sprężystości w przemieszczeniach (równania Lamego)	82
4	WŁASNOŚCI SKAŁ ORAZ SPOSOBY ICH MODELOWANIA	84
4.1	Wprowadzenie	84
4.2	Własności górotworu oraz prawa konstytutywne dla utworów geologicznych	85
4.3	Podstawowe modele matematyczne ośrodka skalnego	87
4.3.1	Ciało liniowo-sprężyste – Model Hooke’a	87
4.3.2	Ciało nieliniowo-sprężyste	91
4.3.3	Ciało doskonale plastyczne	96
4.3.4	Ciała sprężysto-lepkie	101

5	ZNISZCZENIE MASYWU SKALNEGO	108
5.1	Wprowadzenie	108
5.2	Teorie zniszczenia materiałów	110
5.2.1	Hipotezy wytrzymałościowe dla materiałów konstrukcyjnych (stal)	110
5.2.2	Klasyczne hipotezy wytrzymałościowe dla materiałów skalnych	113
5.2.3	Empiryczne hipotezy zniszczenia ośrodka skalnego	119
6	RODZAJE SYSTEMÓW OBUDOWY WYROBISK GÓRNICZYCH I METODY ICH DOBORU / PROJEKTOWANIA	137
6.1	Uwagi ogólne	137
6.2	Rodzaje systemów obudowy wyrobisk podziemnych	142
7	CHARAKTERYSTYKA ELEMENTÓW OBUDOWY WYROBISK PODZIEMNYCH	144
7.1	Wprowadzenie	144
7.2	Niepodatne systemy obudowy punktowej (kotwienie)	144
7.2.1	Kotwy rozprężne	144
7.2.2	Kotwy wklejane	145
7.2.3	Kotwy rozprężno-wklejane, kotwy rurowe	146
7.2.4	Kotwy linowe	146
7.3	Podatne systemy obudowy punktowej (tzw. kotwy dynamiczne)	149
7.4	Systemy obudowy powierzchniowej	156
7.4.1	Opinki linowe	156
7.4.2	Opaski i taśmy	157
7.4.3	Siatki stalowe (ekrany siatkowe)	159
7.4.4	Natrysk cementowy (torkret)	159
7.4.5	Membrany – TSL (Thin Spray-On Liner)	161
8	IDYTYFIKACJA MOŻLIWYCH MECHANIZMÓW ZNISZCZENIA STROPU ORAZ WSKAZANIE ŚRODKÓW MINIMALIZUJĄCYCH PRAWDOPODOBIEŃSTWO WYSTĄPIENIA ZAWAŁÓW	162
8.1	Wprowadzenie	162
8.2	Zawały spowodowane istniejącym układem nieciągłości w górotworze otaczającym wyrobiska	170
8.3	Ocena skuteczności kotwienia ukośnego w aspekcie przeciwdziałania pojawianiu się zarysowań/pęknięć stropu na skutek występowania naprężeń głównych o znacznych wartościach	175
9	OBLICZANIE OBCIĄŻEŃ DZIAŁAJĄCYCH NA OBUDOWĘ WYROBISK GÓRNICZYCH	184
9.1	Uwagi ogólne	184
9.2	Obciażenie działające na obudowę podporową	184
9.2.1	Obciażenie wg teorii Cymbarewicza	184
9.2.2	Obciażenie wg teorii Protodiakonowa	185
9.2.3	Model uwzględniający wypiętrzanie spagu	187
9.2.4	Model „ciśnień deformacyjnych”	188
9.2.5	Model Bierbaumera	189
9.2.6	Model Airey’a	190
9.2.7	Model Terzaghiego	191
9.2.8	Inne sposoby określania ciśnienia górotworu działającego na zakrzywione sklepienie wyrobiska	192

9.3	Obciążenie działające na obudowę powłokową podziemnych wyrobisk górniczych	194
9.3.1	Wprowadzenie	194
9.3.2	Obliczanie obciążeń działających na obudowę powłokową	195
9.4	Obciążenie działające na układ: kotwa – otoczenie skalne	199
9.4.1	Wprowadzenie	199
9.4.2	Kotwa mechaniczna/rozprężna/ekspansywna	200
9.4.3	Kotwa wklejana	201
10	PODSTAWY PROJEKTOWANIA OBUDÓW KOTWOWYCH	205
10.1	Wprowadzenie	205
10.2	Podstawowe wyzwania	211
10.3	Parametry obudowy pozwalające skutecznie przeciwdziałać niestatecznościom	212
11	METODY ANALITYCZNE OCENY STANU GÓROTWORU I ICH ZASTOSOWANIE DO PROJEKTOWANIA/DOBORU OBUDOWY	215
11.1	Wprowadzenie	215
11.2	Metoda podwieszania słabej warstwy	217
11.3	Metoda spinania warstw stropowych	220
11.3.1	Istota metody	220
11.3.2	Teoria Panka	222
11.3.3	Metoda Panka-Salustowicza	224
11.3.4	Metoda Langa i Bischoffa	225
11.3.5	Empiryczna metoda Stillborga	226
11.4	Wskazówki do projektowania	227
12	METODY EMPIRYCZNE OCENY STANU GÓROTWORU I ICH ZASTOSOWANIE DO PROJEKTOWANIA/DOBORU OBUDOWY	228
12.1	Wprowadzenie	228
12.2	Wskaźnik jakości skały – RQD (Rock Quality Designation Index)	229
12.3	Klasyfikacja strukturalna masywu skalnego – RSR (Rock Structure Rating)	229
12.4	Klasyfikacja geomechaniczna RMR (Rock Mass Rating) – Klasyfikacja Bieniawskiego	231
12.5	Nowa Metoda Austriacka budowy tuneli (NATM – New Austrian Tunneling Method)	235
12.6	Liczba N dla Ośrodka Skalnego z Oceną Warunków Geomechanicznych RCR (Rock Condition Rating)	235
12.7	Klasyfikacja MRMR (Mining Rock Mass Rating) dla skał spękanych	236
12.7.1	Skorygowana Wartość Wytrzymałości Niejednorodnej Skały Niespękanej IRS (Intact Rock Strength)	236
12.7.2	Wytrzymałość blokowa skały niespękanej RBS (Rock Block Strength) – Ocena wpływu skali	237
12.7.3	Obecność szczelin	240
12.7.4	Warunki na kontakcie szczelin: zaszeregowanie (JC)	241
12.7.5	Charakterystyka skał w złożu (in-situ)	243
12.7.6	Zaszeregowanie górotworu wg klasyfikacji MRMR (Mining Rock Mass Rating)	244

12.7.7	Obliczeniowe zaszeregowanie i obliczeniowa wytrzymałość	248
12.7.8	Zastosowanie oceny RMR do mapowania obszarów górniczych pod względem zagrożenia geomechanicznego	248
12.7.9	Dobór rodzaju systemu obudowy na podstawie parametru wiodącego DRMS	249
12.8	RMI – Rock Mass Index – Tabelaryczna metoda doboru obudowy wyrobisk górniczych	252
12.8.1	Ścieżka I – Materiał o strukturze blokowej	256
12.8.2	Ścieżka II – materiał o strukturze ciągłej	257
12.9	Klasyfikacja Q (Rock Tunelling Quality Index)	261
12.10	Klasyfikacja CMMR (Coal Mine Roof Rating)	266
12.11	Ocena skłonności stropu do zawału na podstawie wskaźnika – RFRI	266
12.12	Przydatność metod klasyfikacyjnych w projektowaniu/doborze obudowy wyrobisk podziemnych	269
13	UWAGI W ZAKRESIE PRAWIDŁOWEGO WYBORU OBUDÓW WYROBISK GÓRNICZYCH NA DUŻYCH GŁĘBOKOŚCIACH	271
14	DOŚWIADCZENIA POLSKIEGO GÓRNICTWA MIEDZI W ZAKRESIE ROZWIĄZAŃ OBUDÓW KOTWOWYCH, SYSTEMÓW I TECHNOLOGII KOTWIENIA ORAZ PROFILAKTYKI ZAWAŁOWEJ	280
14.1	Wprowadzenie	280
14.2	Charakterystyka skał stropowych w obszarach górniczych kopalń rud miedzi LGOM	281
14.3	Zasady doboru obudowy wyrobisk stosowane w kopalniach miedzi LGOM	284
14.3.1	Doświadczenia w zakresie zasad doboru obudów wyrobisk udostępniających i przygotowawczych	284
14.3.2	Doświadczenia w zakresie zasad doboru obudów wyrobisk eksploatacyjnych	290
14.3.3	Obecne zasady doboru obudowy wyrobisk w kopalniach LGOM	291
14.4	Tendencje rozwojowe w zakresie sposobu doboru obudowy kotwowej w kopalniach LGOM	301
14.4.1	Badania niestandardowych sposobów zabezpieczania skrzyżowań wyrobisk	301
14.4.2	System obudowy kotwowej o zróżnicowanych długościach żerdzi (kotwy dwupoziomowe)	302
14.5	Rozwój konstrukcji kotew stosowanych w kopalniach rud miedzi LGOM	303
14.5.1	Wprowadzenie	303
14.5.2	Kotwy rozprężne szczękowe	304
14.5.3	Kotwy wklejane ładunkiem żywicznym typu RM	305
14.5.4	Kotwy spoiwowe na bazie ładunków cementowych	305
14.5.5	Kotwy cierne	306
14.5.6	Podsumowanie	307
14.6	Nowatorskie konstrukcje kotew	309
14.6.1	Kotwy do zabezpieczania niskich wyrobisk	309
14.6.2	Zastosowanie kotew długich	309
14.6.3	Nowe konstrukcje podkładek kotwowych	310
14.6.4	Kotwy z głowicą gumową	310
14.6.5	Kotwy epoksydowe i z włókien szklanych	311
14.7	Kontrola stateczności stropu oraz skuteczności kotwienia	315
14.7.1	Stosowane metody i aparatura pomiarowa	315

14.8	Pomiary obciążenia obudowy kotwowej oraz rozwarstwienia stropu bezpośredniego za pomocą kotew oprzyrządowanych i ekstensometrów magnetycznych	318
14.9	Badania dołowe obciążeń kotew rozprężnych wywołanych wstrząsami sejsmicznymi	322
14.10	Mechanizacja w zagadnieniu obudowy kotwowej	323
14.10.1	Stan aktualny	323
14.10.2	Wozy kotwiące	323
14.11	Wiercenie otworów kotwowych	328
14.11.1	Wozy wierząco-kotwiące	330
14.12	Wykorzystanie techniki komputerowej do rozpoznania pracy skotwionego górotworu	332
14.12.1	Wprowadzenie	332
14.12.2	Określenie wpływu kształtu pola eksploatacyjnego i kierunku działania największej składowej poziomego ciśnienia tektonicznego na stateczność stropu bezpośredniego	333
14.12.3	Określenie zmienności obciążenia elementów obudowy kotwowej w funkcji odległości od frontu eksploatacyjnego	336
14.12.4	Analiza wpływu nachylenia stropu na jego bezpieczeństwo na podstawie modelowania numerycznego	339
14.13	Przykład analizy zachowania się stropu bezpośredniego w wybranych lokalizacjach oddziały wydobywczego na podstawie modelowania numerycznego za pomocą MES	341
14.13.1	Wstęp	341
14.13.2	Odwzorowanie pracy nadkładu jako analogu płytowego	342
15	ZNACZENIE ROZPOZNANIA GEOMECHANICZNEGO W ANALIZIE ZAGROŻENIA ZAWAŁAMI STROPU BEZPOŚREDNIEGO	349
16	WNIOSKI KOŃCOWE	359
17	LITERATURA	363
18	TABELA KOTWOWA	386